

Peatoimetaja veerg

Aivar Jarne (RiTo 4), Riigikogu Toimetiste peatoimetaja, Riigikogu Kantselei pressitalituse juhataja

Riigikogu maine on püsinud viimastel kuudel üsna stabiilselt kolmandiku ringis. Sotsiaal- ja turu-uuringute firma Saar Polli oktoobris tehtud avaliku arvamuse küsitluse tulemuse põhjal toetas Riigikogu 32% küsitletuist ning üldse või pigem ei usaldanud 56% (Riigikogu...2001).

2000. aasta novembris läbi viidud küsitluse tulemused näitasid, et 90%-il elanikest pole viimase aasta jooksul olnud kontakte Riigikogu liikmetega. Niisugune olukord paneb tahes-tahtmata juurdlema probleemi üle: kust saab avalikkus informatsiooni Riigikogu töö kohta ja kuidas anda sellele hinnangut, kui puudub otsekontakt parlamendiliikmetega?

Loomulikult pole mingi uudis ega saladus, et avalikkuse suurim infoallikas on meedia ning, eriti viimaseil aastail, ka nn uus meedia ehk Internet. Vähestel inimestel on olnud otsesidemeid parlamendiliikmetega, seepärast pärineb peaaegu kõik parlamendi kohta nähtu ja kuuldu meediast. USA politoloogiprofessor Mark Rozell on Ühendriikide Kongressi pressikajastusi uurides tulnud järeldusele, et ajakirjanikud on avalikud õpetajad kõiges Kongressiga seonduvas. Ajakirjanikud on tema arvates üsna kehvad õpetajad selles, mis puudutab poliitilisi protsesse ja seadusandlikke initsiatiive, kuid väga head jutustamiseks meie intriigidest, poliitilisest rivaalitsemisest, skandaalidest jm vähetähtsatest asjadest. Press edastab väga halvasti informatsiooni, mida vajavad kodanikud, et rakendada valitud riigivõimuorganid tõhusamalt enda tarvis tööle (Rozell 2000).

Pole kahtlust, et samasugusele järeldusele võib tulla ka Eesti avalikkuse, ajakirjanduse ja parlamendi suhteid uurides. On ju Eesti Ajalehtede Liidu tegevdirektor Tarmu Tammerk Eesti ajakirjandust silmas pidades sunnitud mõnna, et olukord, kus parlamendiinfo ja poliitiline kajastus meedias üha väheneb, tähendab seda, et üha vähemaks jääb neid, kellele üldse midagi ütlevad parteide nimed või meie riigi poliitilised valikud (Tammerk 2000).

Künismi periood

Avalikkus saab Riigikogu töö kohta infot eelkõige televisioonist (pms uudistesaadetest), raadiost, ajakirjandusest, uuest meediast (Internet), sõpradelt-tuttavatelt. Vähem saadakse teavet ametlikest väljaannetest, infopäevadelt jms. Avaliku arvamuse kujundajana on meedia rolli lausa võimatu alahinnata. Juba peaaegu neli aastakümnet tagasi sedastas Jeffrey Cohen, et ajakirjandus ei pruugi olla edukas ütlemaks inimestele, mida mõelda, kuid ta on kindlasti üliedukas ütlemaks oma lugejatele, millest mõelda (Cohen 1963).

Samal ajal on inimesel massimeedia vahendusel väga keeruline saada ülevaadet Riigikogusse valitud inimeste tegevusest parlamendis ja seda aktiivselt mõjutada. Meedia ei kajasta üldjuhul saadikute tööd komisjonides ja fraktsioonides. See pole mitte ainult Eesti probleem, vaid on tüüpiline ka teistele demokraatiatele, nt Suurbritanniale (Lauristin 2001).

Riigikogu tegevus on alati olnud meedia tähelepanu all. See pole aga midagi omalaadset, sest parlamendid on suure tähelepanu all kogu maailmas. Niisamuti on nad ka kriitika märklauaks ning nende maine on paljudes riikides madalam, kui riigijuhid seda sooviksid. Nõnda andis Ühendriikide Kongressi tegevusele nt 1992. aastal heakskiitva hinnangu üksnes 14% ajalehe New York Times küsitlenuist. Ajakiri Time nimetas samal aastal kongresmene "aasta tolgusteks".

Toetus Eesti parlamendile on teiste Ida-Euroopa riikidega võrreldes isegi suhteliselt kõrge. Meist rohkem usaldavad oma parlamenti üksnes slovakiid ja poolakad. Rumeenias on parlamendi populaarsus 18% ning Tšehhis, Bulgaarias ja Sloveenias veidi üle 20% (Riigikogu...2001).

Teisalt on ajakirjanduses kriitika ja pealiskaudsuse suurenemise kõrval esikülgedel poliitiliste teemade käsitlemine hoopis vähenemas. Seda nii Eestis kui ka mujal. Britid on nt kokku lugenud, et mõjukas ajalehes Guardian on poliitilised teemad esikülgedel kümne aasta jooksul (aastast 1986 aastani 1996) vähenenud 21 protsendilt 13 protsendile. Teine tuntud päevaleht Daily Telegraph kirjutab esikülgedel poliitikast peaaegu samavõrra vähem – 25 protsendi asemel 18 (Negrine 1998).

Ajakirjandus on justkui sisenenud künismi ajajärku, nagu on märkinud Ühendriikide politoloogid ja ajakirjanduse uurijad. Seda *Watergate*'i järgset ajajärku 1970. aastate keskpaigast alates iseloomustab poliitiliste liidrite ja institutsioonide üleüldine usaldamatus. Tõsine press on üha enam hakanud sarnanema kollasega, tähtis pole uudise tõepärasus ja tähtsus, vaid kiirus ja müüvus (Rozell 2000).

Enam ei üllata Eestis kedagi, kui ajalehes või raadios kõlab retooriline küsimus: milleks meile Riigikogu? Paljudel puhkudel ei peeta vajalikuks süveneda probleemi, milleks üks või teine seadus on tõepoolest vajalik või kuidas need mõjutavad ühiskonda nt kümnekonna aasta pärast. Üha vähemaks jääb katseidki vastata küsimusele "miks?" ja üha rohkem leiab vastuse küsimusele "kuidas?". Pressi vahendusel teame, kuidas keegi hääletas ja kuidas keegi kedagi kolleegidest iseloomustas, kuid vastuseid, miks ta seda tegi, jääb aina vähemaks. Uuringufirma veast tingitud Riigikogu rekordiliselt madalat mainenumbrit levitatakse rasvaste pealkirjade ja kommentaaridega suurima mõnuga, samas kui õige numbri avaldamiseks ja kommenteerimiseks ei leita ridagi. Kas selle taustal maksab üldse imestada, kui Eesti parlamendi populaarsus langeb mõne aja pärast tõepoolest vigaselt pakutud 22 või nagu ameeriklastel – lausa 14 protsendile?

Parlamendi kakofonia

Mida peaks parlament tegema, et vähemalt pool Eesti elanikest hindaks tema tegevust positiivselt?

On selge, et ajakirjandus ja tema mõjutusel ka kogu ühiskond näeb parlamendil teistsugust rolli, kui tal tegelikult on. Kui Riigikogu tegutseb talle põhiseaduses pandud kohustuste raames ja teeb oma tavapärasest tööd, s.t diskuteerib ja vaidleb, võtab vastu seadusi ja teeb seaduseparandusi, siis järgnevad sellele üldjuhul ajakirjanduses negatiivsed reageeringud.

Juba tsiteeritud Ühendriikide politoloog Mark Rozell toob näite: kui ta esines ühel esinduslikul ajakirjandusfoorumil ja esitas juhtivajakirjanikele küsimuse: millal te kiidaksite Kongressi? kõlas vastuseks: kui Kongress tegutseb, ning täpsustuseks veel – kui ta tegutseb kangelaslikult (Rozell 2000).

Parlamendi rolli esmajoonel suure *show* etendajana on täheldatud paljudes demokraatlikes riikides. Hea uudislooni küündimiseks peab parlament kõigepealt rahuldama lugejate huvi mõne dramaatilise pöördega pikaajalise *show* käigus (nt purjus ja verine parlamendiliige), teiseks kõlbab ka mõne tuntud seadusandja värvikas ütlus mõne teise tuntud tegelase kohta, kolmandana tuleb kõne alla mõni rahastamis- või erastamisotsus, sest nende peale on alati keegi pahane, ning alles viimasena ka mõne seaduse vastuvõtmine.

Parlamentide suur häda on muidugi ka selles, et erinevalt täitevõimu eesotsas olevast presidendist või valitsusjuhist kõlab parlamendi hääl kuulajale kakfooniana. Presidenti ja peaministrit saab isikustada, parlamenti aga mitte. Erinevalt näiteks riigipeast ei tõmba parlament meedia tähelepanu oma tavapärase töö ja käitumisega. Parlamendi tegevuses peab olema midagi tavatut. Kui Eesti tärkav parlament oli 1990. aastate algul impeeriumivastase võitluse eesrindel, siis toetas teda tubli 2/3 elanikkonnast. Ülemnõukogu tegevust usaldas 1990. aastal koguni 69% küsitletuist. Praegu pole parlamendil kellegagi võidelda ega kellelegi vastupanu osutada.

Riigikogu kaitseks

Nüüdisaegse parlamentaarse demokraatia üheks probleemiks peetakse seda, et üksikisikud ja nende ühendused ei saa piisavalt hästi aru parlamendi töö põhimõttest ega oska vajadusel kasutada oma õigusi. Millised võimalused siis on parlamendil oma tegevust avalikkusele paremini tutvustada olukorras, kus ajakirjandus on riigivõimu suhtes küüniliselt meelestatud, ehk veidi leebemalt öeldes: tegutseb tänapäevasele?

Muidugi oleks meeldiv, kui Riigikogu või parlamentarismi kaitseks võtaksid sõna nt arvamussliidrid. Nende öeldud seisukohad Riigikogust mõjutaksid väga paljude inimeste suhtumist parlamenti. Arvamussliidrite mõningaid väljaütlemisi võimendab omakorda meedia ning need ütlemised võivad muutuda käibetõdedeks (nt Lennart Meri väljend tädi Maalist, sotsiaalteadlaste tõdemus kahest Eestist jms). Nagu näitab presidendikandidaat Peeter Tulviste Euroopa Liitu kaitsev kommentaar käesoleva aasta 8. mai Postimehes või president Lennart Meri tõdemus 14. septembri Eesti Päevalehes metanooli ohvrite teemal, esitavad arvamussliidrid ka ebapopulaarseid seisukohti. Võib olla kindel, et nii mõnigi arvamussliider oleks nõus Riigikogu ja parlamentaarse korra kaitseks sõna võtma – tuleb nad vaid üles leida.

Seniks aga ei jää ilmselt üle muud, kui loota, et iga parlamendiliige teeb tööd veel paremini, pidades samal ajal silmas institutsiooni mainet, ning iga ajakirjanik annab oma parima selgitamaks avalikkusele seadusandja ehk rahva valitud esindaja tahet.

Kasutatud kirjandus

Blumler, J., Gurevitch, M. (1995). The Crisis of Public Communication. London and New York.

Cohen, J. (1963). The Press and Foreign Policy. Princeton, N.J.

Riigikogu tellitud avaliku võimu institutsioonide usaldusväarsuse, seadusloome legitiimsuse, kodanikeühiskonna ning poliitika suhete uuringuprojekt (2001). Projekti kokkuvõtte esitlus Riigikogus 20. novembril.<http://www.riigikogu.ee/osakonnad/msi/uurimused>.

Lauristin, M. (2001). Kas oskame ja tahame kasutada uue meedia võimalusi demokraatia edendamiseks? – Riigikogu Toimetised 3, 21–26.

Negrine, R. (1998). Parliament and the Media: A Study of Britain, Germany and France. London and New York.

Rozell, M. (2000). The Press and Congress. – Perspectives on Political Science. Spring, Vol 29, No 2, 71–75.

Tammerk, T. (2000). Totaalne infopakkumine: selgus või uputus? Inimmõõde parlamendiinfo edastamisel. – Seminar "Parlamendi ja ühiskonna vaheline kommunikatsioon: kaasaegse infosüsteemi võimalused" 1.11.2000 Tallinnas.<http://www.riigikogu.ee/konverentsid>.